
HULLÁM István – TÓTH Attiláné

A felsőoktatásban résztvevők jövőképének változása 2008 és 2018 között

2008-ban a Magyarország 2025-ben című kutatás tervezésekor fontosnak tartottuk, hogy az akkor 20 év körüli egyetemi, főiskolai hallgatók gondolatait összegyűjtsük egy olyan következő korról, amelynek során ők a társadalom életében húzó korúak lesznek, amikor a társadalom gazdasági, politikai életének, kulturális területének fontos feladatait fogják ellátni. Kérdőívet készítettünk és azt budapesti és vidéki felsőoktatási intézmények hallgatói töltötték ki. Kíváncsiak voltunk arra, hogy 2008-ban hogyan látják a tudományok szerepét a jövőben (két kérdés vonatkozott erre). Az elmúlt században megváltozott a gazdaság és a társadalom kapcsolata a tudományokkal, ami abban fejeződött ki, hogy a feltalálások már a század közepére, a próbálkozások helyett a tudományos eredményekre támaszkodva születtek meg. Ez a változás gazdasági életben a fejlődés lehetőségét hordozta. Megszerettük volna tudni, hogy azok, akik már a tudományok és a gazdaság szoros kapcsolatának korában születtek, mit gondolnak: ez a kapcsolat erősödik, vagy szinten marad. Megkérdeztük, hogy számítanak-e valami változásra az emberek társadalmi gondolkodásában, a társadalmi problémák befogadásában. Mint tudjuk a jövő, a fenntartható fejlődés megvalósítása érdekében a társadalom tagjainak aktív, innovatív közreműködésére van/lesz szükség. A válaszaikat megadott alternatívákra támaszkodva jelezheték. A harmadik témaként megkérdeztük, hogy magánéletüket milyenek képzelik el 2025-ben (ehhez a kérdéshez nem adtunk semmilyen támpontot.) A kérdőívek tartalma és a megkérdezés módja is vita eredménye volt, és úgy véljük, fontos kérdéseket feszegettünk egyszerű és jól átlátható rendszerben.

A 2008-as évek előtt az egyértelműen érvényesülő globalizáció körül sok vita volt, az indokoltságáról, a céljairól, a területeiről, a területek fontossági sorrendjéről és mértékéről stb. Láthatóvá vált, hogy olyan gondjai vannak a világnak, amelyek csak nemzetközi összefogással oldhatók meg. Sok konferenciát tartottak, elsősorban a környezet védelmének közösségi felelősségéről, a szegénységről stb. Az itt nem részletezett problémák és viták a társadalom minden tagja felé azt üzenték, hogy változnia kell a különböző tudományok fontossági sorrendjének is a 20. századhoz viszonyítva. A kétezres év körül nem teljesen függetlenül a globalizációtól egy másik fontos folyamatnak is lehettünk tanúi, ez pedig a társadalom atomizálódása, az egyén jelentőségének felértékelődése. Ez változásokat ígért szintén a tudományok kapcsolatrendszerében, és úgy véltük, változást fog hozni az egyének viselkedésében, a társadalomhoz, a többi emberhez, a családhoz való viszonyában, a társadalmi problémák iránti érzékenységben is.

A 2008-as válaszokból megállapíthattuk, hogy egyrészt világosan látják a 20 év körüli korosztály megkérdezettjei a problémákat, de nem érzékelik azt, hogy a problémák megoldásához a közös, együttes cselekvés vezethet el. Legalább is akkor a válaszokat így értelmeztük. A magánélet területén egy idillikus jövő jelent meg, megkérdőjelezhetetlen boldogság a családban, szép gyerekek és az ő esetükben a karrier és család fontosságának sorrendjében, a terveik szerint, a család elsőbbsége fog érvényesülni (Magyarország 2025. 2010. 471. o.).

A 2018-ban végzett kutatás során, amely már kitekintést vett célba a 2050-es évekre, kutatói kíváncsisággal elhatároztuk, hogy ugyanazzal a kérdőívvel felmérést végzünk megint, szintén a felsőoktatás hallgatói között. A 10 év különbséggel megtartott felmérést hasonlítjuk most össze. A változatlan kérdőívvel, azonos társadalmi körben, végzett felméréssel 2018-ban az volt a célunk, hogy keressünk hasonlóságokat, esetleg változásokat a korosztály véleményében.

Fontos megemlíteni, hogy 2008-ban és 2018-ban is a válaszolók különböző felsőoktatási képzésben vettek részt, közgazdasági, műszaki tudományokkal foglalkozók, bölcsészek is találhatóak a megkérdezettek között.

A kérdőív első és második kérdése a válaszadók nemére és korára vonatkozott.

A 2018-ban a megkérdezettek korosztálya bővült, a 10 évvel ezelőttihez viszonyítva, abban az értelemben, hogy 20 évnél fiatalabbak (18 és 19 évesek) és 30 év körüliek is válaszoltak a kérdésekre. 2008-ban egységesebbek voltak korukat tekintve. 2008-ban 147 szabályosan kitöltött kérdőív alapján készítettük az összefoglalót, 2018-ban 170 megkérdezett válaszolt. A nők és férfiak feladata társadalmi vitatárgya lett az elmúlt 10 évben, ezért fontosnak tartottuk most számszerűen kimutatni a nemek megoszlását, vagyis ebben az évben 93 nő és 77 férfi válaszolt. Sajnos, ilyen adatot 2008-ban nem rögzítettünk, annak ellenére, hogy volt erre vonatkozó kérdés akkor is.

A harmadik kérdés

Az iránt érdeklődtünk, hogy az elkövetkezendő 20 évben, a megkérdezettek szerint, mely tudományok területén várható olyan felfedezés, amely az emberiség fejlődésére jelentős hatással lesz. Előzetesen felsoroltuk a véleményünk szerint szóba jöhető tudományterületeket, és adtunk lehetőséget arra, hogy bővítsék a sort. A 9 megjelölt tudomány közül 2008-ban a számítástechnika (129), biológia (121), műszaki tudományok (112) és a csillagászat (101) magas szavazatszámmal kiemelkedett a többiekhez fűzött remények közül (a zárójelben levő számok a kapott szavazatokat jelölik). Észre lehet venni, hogy nemcsak kiemelkednek ezek a tudományterületek a többi közül, hanem nagyon kicsi a szavazat különbség közöttük. 2018-ban is ugyanezeknek a tudományoknak a hatásától várják a fejlődést, és még a sorrendben sem történt változás. Talán a kapott szavazatok számában némi elbizonytalanodást vehetünk észre: a számítástechnika (156), biológia (115), műszaktudományok (99), csillagászat (75). A műszaki tudományok és különösen a csillagászat a válaszadók számához viszonyítva sokkal kevesebb szavazatot kapott, mint 2008-ban. Sőt, ha maradt is a csillagászat a legfontosabb tudományok között negyediknek, de a 2008-ban „kivívott rangját” például a számítástechnikához viszonyítva nem tudta megőrizni. Nem történt jelentős változás a többi tudomány megítélésében sem. 10 alatti szavazatot kapott, ugyan úgy, mint 2008-ban az etika, a szervezés és vezetésstudomány, a szociológia és a politikatudomány, csupán a közgazdaságtan kapott 15 pontot. Így most is, mint 10 évvel ezelőtt, meg kell állapítanunk, hogy a társadalomtudományoktól nem számítanak jelentős hatásra. Megdöbbenő, hogy az elmúlt 10 év társadalmi eseményei sem hívták fel a figyelmet a társadalomtudományok, mint például a politika tudományok, vagy a szervezés és vezetéselmélet stb. jelentőségére, és arra, hogy a jövő az emberek viselkedésétől, a megszervezett környezetvédelemtől, etikai értékeinktől és azok tudatos védelmétől függ elsősorban.

A felmérés során a társadalomtudományok teljes mértékű háttérbeszorulása nem érthető az egyetemet éppen végzők szakszerinti megosztását figyelembe véve sem. Az Oktatás Hivatal adatai szerint 130 ezer hallgató járt 2017-ben olyan szakokra, amelyek összesített neve: társadalomtudomány. Ide tartozik a szűkebb értelemben vett társadalomtudomány, a jogi képzés, a humán tudományok területéhez tartozó szakok, valamint gazdasági és irányítási képzés. Ezzel szemben, csak összehasonlításként említjük, hogy mérnökképzésben, szintén 2017-ben, 55 ezren vettek részt. (Oktatási Hivatal 2017.) Ha a fiatalok körében majdnem 2,5-szer többen választják a társadalomtudományi képzést a mérnökihez viszonyítva, akkor egy biztos, hogy úgy vélik saját jövőjük szempontjából is hasznos, biztosan felhasználható ismerteket szerezhetnek ott. Nem az okoz értetlenséget bennünk, hogy a műszaki jellegű ismerteknek és a természettudományoknak nagy jelentőséget tulajdonítanak, hanem az, hogy ha a társadalomtudományokat, amelyekre ilyen sokan elhatározták, hogy az életüket építik, ennyire nem tartják, össztársadalmi szempontból, a jövőt befolyásoló tényezőnek.

Megemlíttük, hogy nemcsak hazánkban ilyen népszerűek a társadalomtudományok a felsőoktatásban, hanem az Európai Unióban is. Háromszor többen választják a társadalomtudományokat képzésük területéként, mint mérnöki tudományokat. (Eurostat 2015.)

Lehet, hogy nem alaptalanul arra következtetésre kell jutnunk, hogy a társadalomtudományi képzés során nem kerül kiemelésre és magyarázatot nem kapnak a hallgatók arra vonatkozóan, hogy a szakmájuk ugyan nem számszerűsíthető formában, de jelentős szerepet fog játszani a jövőben. Több olyan kiadvány van, amelyek a társadalomtudományok valamelyik területének újdonságaival, új módszerekkel foglalkoznak. Jelentős nemzetközi szakemberek írásait is tartalmazzák, a területen dolgozók egyéni eredményeit is népszerűsítik, de csak szakmai körökben érnek el hatást, mert ezekben a körökben forognak a kiadványok. Érdekes, hogy a széles közvélemény keveset tud például a menedzser szakmának a tényleges feladatairól, a céljáról és eredményeiről.

Mivel az etika egyrészt a vallásokhoz, másrészt a filozófiához „tartozik”, így a mindennapi jelentőségéről kevés szó esik, pedig jelentős változások történtek a moralitás területén. A 20. század végén és a 21. század elején világossá vált, hogy a fenntartható fejlődés biztosításáért a társadalom együtt, közösen vállalhat felelősséget. A felelősség megosztás értelmezése kapcsán kiderült, hogy nemcsak az embernek emberhez való viszonyát lehet etikailag megítélni, hanem szükség van az ember természetéhez való viszonyának erkölcsi értelmezésére is. Mivel a jövőre hatással van nemcsak az, amit megteszünk, hanem az is, amit elhanyagolunk, vagy az érdekeket helytelenül csoportosítva szándékosan elmulasztunk. Ebben az esetben az elővigyázatosság elvét megsértve etikai problémák halmazát zúdíthatjuk magunkra, közben visszafordíthatatlan károkat okozhatunk.

A társadalomtudományi területeknek, ismereteknek meg kellene találni a modern infokommunikációs csatornákon az ismeretek népszerűsítésének módját annak érdekében, hogy a jövőért végzett tevékenységek eredményesebbek legyenek, az emberek értsék, hogy mi a jelentősége a politikai befolyásolásnak, a tudományos tájékoztatásnak és a közösség jövőjéért végzett tevékenységek (túl, a jelentőségét elismerve, a személgyűjtésen és a fa ültetésen) több támogatást kapjanak a lakosságtól.

A negyedik kérdés

A negyedik kérdésben arról érdeklődtünk, hogy a válaszadók szerint mely interdiszciplináris területen várható jelentős, az emberi élet alakulására hatással levő változás? 15 tudományterületet soroltunk fel, amelyek között, rangsor nélkül, többet is választhattak, és lehetőséget adtunk arra, hogy újabb területeket jelöljenek meg. 2008-ban legtöbb szavazatot kapott öt terület: az energiagazdálkodás (97), biotechnológia (87), az orvostudomány (80), éghajlatkutatás (76) és a nanotechnológia (74). Megtalálunk egy középmezős csoportot is, 50 körüli szavazatokkal. Ilyen az infokommunikációs technológia, az automatizálás, a környezetgazdálkodás és a gyógyítástechnológia. A 2018-as szavazók szerint a fontossági sorrend a következő: az orvostudomány (130), a biotechnológia (94) a gyógyítástechnológia (93), az automatizálás (92), az energiagazdálkodás és a nanotechnológia (mindkettő 90). Az utóbbi szavazásban is van egy erős középmezőny, de azon belül is nagy szavazati számok szerepelnek, így az infokommunikációs technológia (71) az úrkutatás (70), a többiek 50 alatti szavazatokat kaptak. A makrogazdaságtan összesen 3 szavazatot gyűjtött. Összehasonlítva a két felmérést hasonlóságot állapíthatunk meg abban, hogy most is szinte minden terület kapott, sőt nagyszámú szavazatot, ezzel ugyan úgy, mint 2008-ban a problémák szinte egyenlő jelentőségét jelölik. Jelentős változás, hogy az energiagazdálkodás az első helyről a hatodik helyre került, erre érdemes figyelni. Több oka is lehet ennek a sorrendváltozásnak. Egyrészt lehet, hogy az energiagazdálkodás pillanatnyi helyzetét úgy ítélik meg, mint ami nyugalmi állapotban van, jelentősebb változásokra nincs is szükség, elég az eddigi eredmények gazdaságos és racionális felhasználásáról gondoskodni.

Jelentős változás az, hogy az orvostudomány az összes többi tudományterülethez képest, és a szavazók számához viszonyítva is kiemelkedően sok szavazatot kapott. 170 egyetemista közül 130-an úgy vélik,

hogy az orvostudomány előtt állnak fontos feladatok, amelyeket sürgősen meg kell oldani. Az ember egészségével kapcsolatos feladatokat a legfontosabbnak tartják és ezen a területen várnak olyan eredményeket, amelyek befolyásolhatják az egyes ember életét. Az, hogy a jövőbeli elvárások között az egészségvédelem, az orvoslás kiemelkedő szerepet kapott aláhúzza az is, hogy a biotechnológia és a gyógyítástechnológia is nagyszámú szavazattal rendelkezik. Az a véleményünk, hogy az egészséggel való foglalkozás széleskörű elterjedése nagyon hasznos, azonban a társadalom és az egyén oldaláról is egészségtelen irányokat mutat a gyakorlatban. A kormány szabályozási politikája nem felel meg az egészségvédelem, a gondozás, a megelőzés, ápolás igényeinek, ugyan akkor az egyének hányódnak a különböző, kevés hatékonyságot biztosító (esetleg káros) megoldások között, erre sokat áldoznak. A problémának ez a felszíne, de sokkal mélyebb okok húzódnak meg a történések mögött. Az atomizálódott társadalomban az egyén súlytalanná válhat a hivatalos szervek, a társadalom teljes működése szempontjából. Ezt az egyén is érzi és ellensúlyozására önértékelésében kis energiával elérhető gyors változásokra vágyik, mint például 2 hét alatt 20kg-t tudjon fogyni egy pirula segítségével stb. Komoly életmódbeli tervezést, amely étrendbeli és testkultúrában bekövetkező átalakuláshoz vezetne, kevesen vállalnak. Káros hatása van annak is, hogy a tudományosság biztosítása ezen a területen nem mindig sikerül. Azon kívül, hogy ez káros az egyénre nézve, de káros, sajnos, a tudományok társadalmi megbecsülésének, megkérdőjeleződik a tudományok megbízhatósága.

Már a 2008-as felmérés esetében is megemlítettük, hogy a kiemelkedő szavazatszámot kapott interdiszciplináris tudományterületek mellett a középmezőnybe tartozók alapvetően említésre méltó szavazatszámait általában azt jelentik, hogy szinte minden területen jelentős fejlődés várható, vagy szükségeltetik. Érdekes, hogy ez kifejeződik a 2018-as felmérésben még azzal is, hogy a sztár területek kicserélődtek, de 2008-ban fontosnak tartott területek közvetlenül az újak sarkában maradtak (a szavazatszámokat tekintve). Ebből az derül ki – véleményünk szerint, sőt a válaszadók véleménye szerint is – hogy csak nőtt a nagyon fontosnak tekinthető és megoldásra váró gondjaink mennyisége és minősége.

Elgondolkodtató, hogy a fenntartható fejlődés szempontjainak rendszeres ismertetése és konkrét feladatok megfogalmazása, megszervezése, elvégzése sok ember részvételével történik, ennek ellenére a környezetgazdálkodás témája (2008-ban és 2018-ban is) csak a középmezőnyben szerepel, mint a jövő szempontjából közepesen fontos interdiszciplináris tudományterület.

Az ötödik kérdés

Az ember személyiségében várható változások iránt érdeklődtünk az ötödik kérdésben. 2008-as felmérés eredményét tanulmányozva elsősorban arra figyeltünk fel, hogy a válaszadók nagy többsége (96%) úgy gondolta, hogy az ember ellentétes tulajdonságokat fog egyesíteni. Ez úgy fejeződött ki, hogy a megkérdezettek ellentétes tulajdonságokat húztak alá a válaszaikban. Például többször előfordult, hogy a társadalmi és természeti értékvédő tulajdonsággal együtt aláhúzták a passzivitást is. 2018-ban ez másként merül fel, körülbelül a válaszadók 40-40%-a gondolja úgy, hogy a jövő emberét a passzivitás, az önzés, a követő gondolkodásmód fogja jellemezni, illetve ennek fordítottja. Nagyon kifejező az, hogy a természet iránti morális javulásban reménykednek sokan (60 szavazattal) és ugyanakkor mások szerint a természet iránti morális romlás fogja jellemezni az embereket 20 év múlva (59). Nagyon elgondolkodtató, hogy megdöbbenően kevés szavazatot kapott 2018-ban az altruista viselkedés (2), az autonóm viselkedés (11), valamint kevesen várják, hogy a társadalom demokratizálódva hatással lesz az ember demokratikus gondolkozására (23), szintén kevesen bíznak abban, hogy a társadalomban népszerűvé válik a természeti és társadalmi értékek védelme.

A hármas és négyes kérdésekre adott válaszokból azt láthatjuk, hogy a válaszadók tudják, hogy sok feladat áll az emberiség előtt, de ezeknek a megoldásával kapcsolatban nem gondolják, hogy a társadalomtudományoknak, a közösség szervezésének, az etikának szerepe lenne. Az ötödik kérdésre adott válaszok összhangban vannak ezzel. Úgy vélik, hogy a jövő embere nem fog foglalkozni a

társadalmi problémákkal. Lehetséges, hogy ennek oka egyszerűen az, hogy valóban nem ismerik fel az összefüggéseket, de lehet az is, hogy ennyire rossz véleményük van a jövő emberéről, mert látják a passzivitás térhódítását. Lehetséges egy harmadik értelmezése is a problémának, de ez sem megnyugtató. Lehet, hogy úgy vélik az egyes embernek a társadalom fejlődése területén nincs feladata. Vannak és lesznek olyan emberek, akiknek ezzel foglalkozniuk kell, a többiek pedig majd élvezik az eredményeket, vagy elviselik, ha negatívan hat rájuk. Hasznos lenne a válaszadók egy részével megvitatni ezt a problémát. Mindegy is, hogy mi az oka a jövő emberére vonatkozó megdöbbenően negatív, és 10 év alatt megdöbbenően romló véleménynek, nem megnyugtató abban az értelemben, ha figyelembe vesszük, hogy a világ előtt a fenntarthatóság feladatai állnak, amelyek közösségi tevékenységet követelnek. (Környezet és társadalom közös jövője 1994)

A hatodik kérdés

Az utolsó, a hatodik kérdés így hangzott: írja le 8-10 mondatban: 20 év múlva hogyan fog élni, mi lesz a legfontosabb az életében, hol és hogyan fog dolgozni, hogyan tölti majd a szabadidejét! A válaszok feldolgozása sok időt követelt. Mivel semmilyen megkötést, szabályozást nem hirdettünk ehhez a kérdéshez az egyéni válaszok tartalmi és fogalmi különbözősége mellett az egyéni írásmódtól a fogalmazás furcsaságain keresztül sok nehézség sújtotta az elemzőt. Érdemes volt ezt vállalni, mert az itt olvasottak egységesítették a kérdőíveinkre adott válaszokat. Erre a kérdésre adott válaszok megerősítették az előző kérdésekre adott és megdöbbenést okozó képet.

A válaszok a várákozásnak megfelelően színes részleteket tartalmaztak, egyedi megfogalmazásokat, mégis kirajzolódott egy általánosnak tekinthető tendencia.

Először azokat a sajátosságokat érdemes megemlíteni, bár kevesen nyilatkoztak így, amelyek nem az egyedi életre vonatkoznak. Öten határozottan megemlítették, hogy az elkövetkező 20 évben az égvilágon semmi sem fog változni a világban, a társadalmunkban, ennél is kevesebben fogalmazták meg, hogy szerintük 20 év múlva olyan világ lesz, amit el sem tudunk ma képzelni. Említésre méltó, hogy egy válaszoló alternatívákat felsorolva válaszolt, gondolva a társadalmi változásokra, azok mértékére, és az életére gyakorolt hatásukra.

Úgy vélik, hogy a tanulás és a szakmai előmenetel következtében 20 év múlva az elérhető eredményeket (vágyaikat) megvalósítják. A válaszolók negyede saját, sikeres vállalkozását fogja vezetni. (Többen meg is említették a vállalkozás szakterületét is, gyermek készségfejlesztőtől a minőségi pálinka előállításán keresztül, a kávé szaküzleten át az esemény szervezőig a legkülönbözőbb terveket fogalmazták meg.) Ez jelentős változás a 2008-as felméréshez viszonyítva, akkor, kevesen (3) említették meg, hogy életüket saját vállalkozásukra szeretnék építeni. Ez azt jelenti, hogy 2018-ban a tanulmányukat végzők nem a társadalmat szervező és irányító rendszerben, nem is az állami és jelentős magán vállalatok keretei között kívánnak dolgozni, hanem saját erejükre támaszkodva a magánszférában igyekeznek majd megtalálni a boldogulást, a biztonságot és anyagi jólétet.

Azok közül, akik nem tervezik, hogy saját vállalkozást alapítsanak a jövőbeli munkájukkal kapcsolatban, többen úgy vélik, hogy egy multinacionális vállalatnál vezetői beosztást fognak elérni, magas fizetéssel, amely az egész család anyagi jólétének alapját jelenti majd. Az ilyen tervekkel rendelkezőkhöz viszonyítva kétszer annyian megelégednek ugyanilyen vállalatnál a középszintű pozícióval, de olyan fizetéssel, amelynek segítségével biztonságos megélhetést tudnak nyújtani a családjuknak.

10-en határozottan írták azt, hogy külföldre mennek dolgozni és családotól áttelepülnek.

Az egyik legfontosabb problémának tartják, hogy sikerüljön majd a munkát és a családi életet összehangolni. Sokan bíznak magukban és a családtagjaik támogatásában és biztosak a sikerben, ezen a területen is. Érdekes, hogy határozottan kiemelik, hogy persze egész életük során legfontosabb lesz számukra a családjuk. Ez a mondat azonban megszabja az összehangolás menetét, vagyis első a család

és csak azután jön a munka, szakma, hivatás. A probléma ott keletkezik, hogy a család fenntartásához szükség van arra a pénzre, amit a munka során megkeresnek. Feltűnő, különösen a férfi válaszolók körében, hogy egyesszámban beszélnek a család eltartásáról. Úgy véljük, hogy ez az egyik árulkodó pont, amely azt mutatja, hogy nem gondolták át a leírt jövőképüket a modern időknek megfelelően. A mai időkben és a jövőben is a (kis) családban (remélhetően) két kereső lesz (ha a családi élet megfelel annak a harmóniának, amiben reménykednek). Boldog családi élet ennek az egyenjogú két kereső embernek az összehangolt együttműködésen nyugszik. Az ilyen válaszok igazolják, hogy a sztereotípiák túlélhetik érvényességi idejüket. A megkérdezettek olyan korban születtek és nevelkedtek, amelyben a szüleik, anyjuk és apjuk is dolgozott, anyjuknak is volt szakmája, sőt sok esetben ez még a nagyszüleikre is érvényes volt, mégis „meggondolatlanul” megjelenik előttük egy olyan kép, amely nem ma, hanem már közel 70-80 éve nem valós.

Néhányan említik, hogy ha vállalatnál dolgoznak majd, akkor is sok szabadidőre lesz szükségük, esetleg otthon dolgoznának, vagy remélik, hogy a rugalmas munkaidő megvalósítható lesz. (Érdekes, hogy míg sok országban a részmunkaidő vagy az otthoni munka formája megszokott, itt a kérdőív kitöltésekor csak négyen említették, hogy a megszokott munkarendhez képest más formában szeretnék a munkaidőt eltölteni. A vállalkozások gyakori megjelenésében benne van az is, hogy így maguktól függenének és jobban be tudnák osztani a nap 24 óráját -erre tettek többen utalást.)

A 2008-as felméréssel kapcsolatban meg kell említeni, hogy a munka, a munkahely, sőt az egyéni karrier sokkal kisebb jelentőséggel szerepelt a válaszok között, mint most 2018-ban. Akkor kiemelkedően a család jelentette az élet központját és nem szerepelt anyagi eltartása, mint probléma.

Határozott mondatokban fogalmazta meg a válaszolók 60%-a, hogy a család jelenti majd a legfontosabb tényezőt az életükben. Néhányan a gyerekek számáról is nyilatkoztak, általában 2-3 gyereket terveznek, ennél senki sem írt többet. Senki sem gondol arra, hogy esetleg egyedül kell majd nevelnie a gyerekeket, mindenki teljes családban gondolkodik. A családdal kapcsolatban a biztonságot, a boldogságot és harmonikus életet fogják elérni. A gyermekeiket mindig támogatják, segítik, (persze megfelelő keretek között, hogy ne érezzék tehernek, vagy beavatkozásnak – ezt többen kihangsúlyozták!) A házastársuk szerető párjuk lesz. Minden szabadidejüket a családdal fogják tölteni, esetleg barátokkal. A közös időben színházba mennek, kirándulni, játszanak, zenét hallgatnak, olvasnak, együtt. A családi élet egyik legfontosabb programjának a külföldi utazásokat tekintik. Úgy vélik az élmény nagyon fontos az ember életében. Kirándulásaik és külföldi útjaik során a gyermekeiket a természet szeretetére nevelik majd.

A családi boldogság keretét a családi ház jelenti majd a válaszadók 40%-a esetében. Többen nagy házat említenek, mások a házzal kapcsolatban a kert meglétét tartják fontosnak. A ház leginkább vidéken lesz, de többen elképzelhetőnek tartják a házukat egy nagyváros perem kerületében. A szabadidő eltöltésével kapcsolatban a kert gondozása többször felmerül. A kertben termelt zöldségek fontosak a táplálkozás szempontjából (nem anyagi okokból, hanem a megfelelő minőség miatt). Hatan arról írnak, hogy a kutyát fontosnak tartják az életükben, de említésre kerülnek más állatok is, amelyek hozzá fognak tartozni az életükhöz.

Az egészséges táplálkozást és az egyéni egészségvédelmet nagyon fontosnak tartják. Ezzel kapcsolatban a sportolást tervezik rendszeres szabadidős tevékenységnek. Többen fogalmaznak így vagy ennek megfelelően: az egészségünkért majd mindent megteszek, vagy, mindenek felett az egészség a legfontosabb. A sportolást legtöbb esetben csak általánosan említik. Vannak (nagyon kevesen!) akik, most is sportolnak, azok abban reménykednek, hogy azt 20 év múlva is tudják folytatni.

A család ellátásával kapcsolatban a nők válaszaiból kiderül, hogy a klasszikus házimunka jelenti majd a napi tevékenységük egy részét. Nagyon ritkán, 2-3 esetben merült fel, hogy esetleg a technika olyan fejlett lesz, hogy a házimunka sokkal kevesebb időt vesz majd igénybe, mint most. Egy válasz szólt a

befőzésről is. A férfiak esetében többen hivatkoznak arra, hogy szabadidejüket hobbijukkal kívánják elverni, de hogy az pontosan mi, arról csak egy válasz szólt. Ebben olvasható, hogy repülőgépekkel kíván foglalkozni hobbi szinten a mai 20 éves válaszadó.

Csak hárman említik határozottan, hogy egyedül kívánnak élni, kényelmi okokból (nem hangsúlyozták ki, hogy a karrierjük miatt). Egy valaki volt, aki kijelentette, hogy számára a karrier a legfontosabb.

Összesen hárman említették meg, hogy 20 év múlva a szüleik nyugdíjasok lesznek, és mivel úgy tűnik a nyugdíjrendszerben változások lesznek, ezért számítanak arra, hogy majd támogatni kell őket, de ha erre anyagilag nem lesz szükség, akkor is a szüleikkel való kapcsolat hozzá fog tartozni a családi életükhöz. Arra viszont 10-en tértek ki, hogy ők maguk nyugdíjasok lesznek 20 év múlva és erre fel kell készülniük az elkövetkező években. Többen megemlítették, hogy anyagilag tervezik előkészíteni a nyugdíjas éveiket, volt, aki részletesen beszámolt arról, hogy hol építik azt a házat, vidéken, ahol majd idős korukat töltik. Nyugdíjas korukban is továbbra a család jelenti majd a tevékenység fő területét, így például az unokákkal fognak foglalkozni.

Olyan munkát, amelyért nem fizetnek csak egy valaki tervez, még hozzá kórházban, és egyéni döntés alapján. Többen megemlítik, hogy részt akarnak majd venni a környezetvédő mozgalmakban, ezt igen fontosnak tartják, erre fogják figyelmeztetni a barátaikat, munkatársaikat. Természetesen ebben a családjukkal együtt vesznek majd részt.

Az így kirajzolódott jövőkép teljes összhangban van az 5. kérdésre adott válaszokkal. Ebben arról érdeklődtünk, hogy milyenek lesznek majd az emberek. Az 5. kérdésre adott válaszok 40-50 %-a szerint egy követő gondolkodású, elfogadó és önző emberekből álló társadalom lesz 20 év múlva. A kertes házaikban élő, a szabadidejüket a házimunkával, kertimunkával töltő emberek nagy tömege megfelel egy passzív társadalomnak. A gond az, hogy a társadalmi problémáktól magát távontartó emberek tömege negatívan hathat a társadalom fejlődésére. Jelenleg és általában is pozitívnak tekinthető családközpontú tervek és vágyak megnyugváshoz vezethetnek minket. Fogalmazhatunk úgy, hogy lám a fiatalok akármilyen értékeket képviselnek most, de alapvetően, életcéljuknak elfogadják a legfontosabb értékeket és azok szerint kívánnak élni. Természetesen ezt nagyon fontosnak tartjuk, de gondolni kellene, az emberiségre, a körülöttünk élőkre és figyelembe venni azt, hogy a céljainkat teljesen magányosan nem tudjuk megvalósítani, ehhez egy közösség együttes munkája, véleménye és akarata kell.

Pár fős család (a felmérés szerint maximum 3 gyerek, az összesen 5 fő), mint elsőrendű közösség, sőt zártsága miatt leginkább egyedülinek tekinthető, az egyén lelkivilágára is rossz hatással van. A gyermekek fejlődésére, tehetségük feltárására, későbbi életük kapcsolatrendszerének megtalálására túl szűk kereteket biztosít egy befelé forduló család. Az elzárkózó család számára az esetenkénti segítség sem érkezik meg a környezetből. A család a fejlődés, a nyitottság, az egyéni érdekek kialakulásának hátteret biztosíthat, de nem lehet veszteség nélkül az egyedüli területe.

Sajnos a két felmérés összehasonlítása alapján összefoglalóan elmondhatjuk, hogy nem fedeztünk fel olyan változást, amely arról szólna, hogy az elmúlt 10 évben a fiatalok körében elterjedt volna annak meglátása, hogy az összefüggések megfigyelésének egyre nagyobb lesz a jelentősége, ha megakarjuk őrizni helyünket a társadalomban, a világban, a természeti környezetben.

Javaslatok

A felmérés tanúságai alapján javasoljuk, hogy az oktatás során a valósághoz közeli problémákról kapjanak információt a fiatalok. Az itt felmerült problémákat nem az egyetemi években kell tisztázni, hanem minél előbb, néhányat talán már óvodás korban másokat a későbbiekben. Szó sincs arról, hogy katasztrófákkal, negatív jövőképekkel rajzoljunk fel számukra megrázó, sokkoló jövőt, de a valós helyzet ismerete nélkül, vagy attól tudatos elzárkózás oda vezethet, hogy az életet csalódások sorozata

fogja számukra jelenteni. Ha megvédjük gyermekeinket, fiataljainkat attól, hogy tisztába legyenek az esetleg rájuk váró nehézségektől, vagy attól, hogy tisztába legyenek azok véletlenszerű, vagy esetenként törvényszerű fellépésétől, akkor a legnagyobb válságba sodorjuk őket.

Ha úgy véljük, hogy ez az idealisztikus jövőkép azért jellemző a ma 20 év körüliekre, mert ez reakció a jelen viszonyokra, remélik, hogy ők meg tudják majd valósítani azt, amiben most egyáltalán nincs részük és amire vágnak, akkor viszont a bajt nem a jövőben kell keresni, hanem a jelenben, magunkban, akik most a társadalom szervezésének a feladatát látjuk el. Nem szabad ezen probléma mellett, mint elhanyagolható mellett elmenni.

Az oktatás számára is komoly tanulságokkal szolgál a felmérés. A hármas, négyes, ötös kérdéscsoporttal kapcsolatos válaszok alapján az oktatás célját újból át kellene gondolni. Fontos lenne, hogy mindenki számára világos legyen az, hogy a műszaki és természettudományok mellett jelentős szerepe van a társadalmi életben a társadalomtudományoknak is. Valamint tisztázni kell, hogy senki más nem tudja a jövőnket létrehozni, csak mi. Ha mi emberek nem veszünk részt a jövő formálásában, akkor az objektíve értékkövetés nélkül fog bekövetkezni.

A javaslatunk második része a jövőkutatóknak szól. A szép mosolyért, az optimisták bólogatásáért ne adjunk meg olyan jövőképet, amelyről már most tudjuk, hogy nincs az a folyamat, az az erő, ami azt, csak úgy egyszerűen 20 év múlva az akkori nemzedékek elé rakná.

Felhasznált szakirodalom

- *Eurostat Statistics Explained 2015.* <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tertiary-education-statistics/hu> (letöltés 2019. február 9.)
- *Környezet és társadalom közös jövője* Az ENSZ Környezet és Fejlődés konferenciáján elfogadott „Feladatok a XXI. századra” című program áttekintése és megvalósításának első eredményei. Fenntartható Fejlődés Bizottság 1994.
- Nováky Erzsébet (szerk.): *Magyarország 2025.* Gazdasági és Szociális Tanács Budapest 2010. 471-475.o.
- Oktatási Hivatal adatai 2017.
www.oktatas.hu/felsooktatas/kozerdeku_adatok/felsooktatasi_adatok_kozzetetele/felsooktatasi_statistikak (letöltés: 2019. február 10.)